

חבל נחלתו

דאמרו הכא בגמ' דקרינן בזה אפשר לברר איסורו לכן אין דינו להיות בטל ברובא כיון דאפשר לעמוד עליו דינו כמו ניכר האיסור ואינו בטל ברוב. ועיין במג"א סי' תמ"ז ס"ק מ"ה ובגמ"ב מ"ת ח' יו"ד סי' קפ"ו. כן זה ברור לפי דעתו. ואף דעכשיו אינן יכולין לברר מ"מ כיון דבעת אכילה הי' אפשר לברר לא הי' אז דינו להתבטל ברוב"...

ה. סוף דבר, דברי הרב פלוני אינם עומדים הן במבחן המציאות, והן מול דברי הפוסקים. וע"כ ירק המוחזק בתולעים אע"פ שהם קטנים וקשים מאד לאבחנה אין להתירו לאכילה בשום אופן, והמאכילים ירק זה קרוב לודאי שמאכילים את הרבים שרצים ומעבירים אותם באיסורי תורה רבים [עי' בן איש חי שנה א' פרשת צ"ן] ואין לתת להם "כשרות" על מסעדותיהם וכד'.

פ"ד דדוקא אם נשרף לגמרי גם מבפנים מותר, אבל לא כשנתייבש, ולפ"ז אף לאחר הבשול אסור דליכא אלא ספק אחד שמא נימוחו. [אמנם ע' ע"ד איסור שנתייבש סי' פ"ז סוף סעיף י' בפתחי תשובה].

ד. ומבואר בפוסקים שאיסור שהוא ניכר וטורח להסירו אינו בטל ברוב.

וכן מבואר בשו"ת עין יצחק נחלק א' יו"ד סימן י"ב]: "דהא זה ידוע ומבואר דאיסור שיכולין להכירו אינו בטל ברוב וכמש"כ הש"ך ביו"ד סי' ק"ב ס"ק ח' בשם הרא"ה דכל היכא דינכר האיסור אין לו ביטול וכיון דאפשר להוציא האיסור מתוכו הוי כניכר האיסור כו'. וכ"כ הפר"ח ליו"ד שם ס"ק ח' לחזק זה הסברא. וכ"כ הר"ן בסוכה פ"א נד' רל"ה ע"א [בד"ה וגרסינן עלה בגמ' כו' בזה"ל שאין לך איסור שאדם יכול להתירו ולעמוד עליו שיהא בטל כו' עכ"ל. ויש עוד מזה בכמה דוכתי וקצרותי. ע"כ ה"ה הכא כיון

סימן כז

דירת עכו"ם בבית ישראל

הרמב"ם [הלכות ע"ז פ"ז ה"א]: "מצות עשה היא לאבד עבודת כוכבים ומשמשיה... ובא"י מצוה לרדוף אחריה עד שנאבד אותה מכל ארצנו".

ובפרק י' [ה"ן] כתב:

"אין כל הדברים האלו (רפואה, מכירה, שכירות ופרנסת נכרים) אמורים אלא בזמן שגלו ישראל לבין העובדי כוכבים או שיד עכו"ם תקיפה על ישראל, אבל בזמן שיד ישראל תקיפה עליהם אסור לנו להניח עובדי כוכבים בינינו ואפילו יושב ישיבת עראי או עובר ממקום למקום בסחורה לא יעבור בארצנו אלא עד שיקבל עליו שבע מצוות שנצטוו

שאלה:

יהודי שיש לו אם זקנה הצריכה טיפול מתמיד יום ולילה, מצא נכרית עכו"ם (ממאמיני אותו האיש) שיש לה עבודה זרה והיא מניחה אותה בביתה. ועלתה השאלה: איך והיכן לשכנה, והאם בכלל מותר הדבר.

הקדמה

מלכתחילה צריך להגדיר את התשובה כתשובה לשעת הדחק, ואם יש לו אפשרות למצוא אשה אחרת בשכר לאותה מלאכה עדיף והכרחי. וטעם הדבר כתב

חבל נחלתו

"כאן וכאן לא ישכיר ישראל את ביתו לעובד כוכבים שבידוע שמכניס לתוכו עבודת כוכבים, אבל משכירין להם אוריאות (=אורוות סוסים) אוצרות ופונדקיות אע"פ שבידוע שמכניס לתוכו עבודת כוכבים".

ובירושלמי [פ"א ה"ג] דייקו מהמשנה שהתירה שכירות אבל לא לבית דירה "הא במקום שנהגו למכור — מוכר לו אפילו בית דירה ומשכיר לו אפילו בית דירה". והשאלה היא לאיזה מקום הירושלמי מכוון וכיצד מסביר את המשנה. (ובכפתור ופרח פ"י הביא שבעל ההשלמה סבר שהירושלמי חולק על הבבלי).

ב. הבנת הלאו

הרמב"ם מנה את הלאו של "לא תביא תועבה" וכו' במניינו [ל"ה כ"ה] אולם במנין הקצר שלפני הל' ע"ז כללה בתוך איסור הנאה מעכו"ם. ז"ל בסה"מ: "שהזהירנו מחבר דבר מעבודה זרה אל ממונו, אבל נרחק ממנה ומבתייה ומכל מה שיירחם אליה... ובהל' ע"ז [פ"ז ה"ב] כתב: "עבודת כוכבים ומשמשיה ותקרובת שלה וכל הנעשה בשבילה אסור בהנאה שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך. וכל הנהנה באחד מכל אלו לוקה שתיים, אחת משום ולא תביא, ואחת משום ולא ידבק בידך מאומה מן החרם". עולה מהרמב"ם שמי שנהנה מעובד כוכבים, ולא מעבודת כו"ם אינו עובר בלאו זה מהתורה. אמנם בפ"י ה"ד הביא הרמב"ם דינא דגמרא שאסור להשכיר לבית דירה משום "ולת"ת אל ביתך" והתירו לאוצר. ונראה שאין כונתו שעובר בכך בלאו אלא זוהי גזרת חכמים משום "ולת"ת אל ביתך", והסמיכו על פשטא דקרא אע"פ שהלאו גופו נלמד לדבר אחר.

בני נח שנאמר לא ישבו בארצך". (אמנם הראב"ד חלק לגבי ישיבת עראי או מעבר לסחורה, וכן שאזרה זה דוקא לז' אומות. והכס"מ כתב בטעם הרמב"ם: "ורבינו משמע ליה דכיון דטעמא משום פן יחטיאו אותך לי אפילו בישיבת עראי או בעובר ממקום למקום איכא למיחש הכי"...) .

וכן הרמב"ן [חי' לע"ז] כתב שבא"י אסור בכלל להשכיר ומה שהתירו לבית תבן היינו בסוריא "דבא"י אנו מצווין שלא להכניס ע"ז בארצנו וחייבים לעוקרה משם בכל מקום שהוא ברשותנו". אבל גם בסוריא זו הרחקה דרבנן שלא אסרה תורה אלא בהבאת ישראל עצמו. (ודבריו קשים להבנה בגלל שיבושים שנפלו בהם, עיין הוצ' מכון התל" הישראלי).

א. מקור האיסור

במשנת ע"ז [כ"א ע"א] נפסק כר' יוסי שמשכירים לעכו"ם בא"י בתים אבל לא שדות. שבשדות יש שני איסורים: איסור חניה (=לא תחנם) והפקעה ממעשר. וע"כ גזרו חכמים שכירות אטו מכירה, אבל בבתיים שאין איסור אחד במכירה – איסור חניה, לא אסרו שכירות.

המשך המשנה הוא שגם כשהתירו להשכיר בתים לא התירו להשכיר לבית דירה: "מפני שהוא מכניס לתוכו עבודת כוכבים שנאמר ולא תביא תועבה אל ביתך" [דברים ז' כ"ג]. וברש"י: "אף במקום שאמרו להשכיר בתים לא לבית דירה אמרו אלא לאשתמושי בהו בציבי ותיבנא". ובפה"מ לרמב"ם: "זאין מחלוקת בכך שאינו משכיר לו בית אלא לעשותו מחסן או להעזר בו עזרה מועטת שהיא בדרך מקרה ובאופן זמני".

וכן בתוספתא [פ"ב ה"ג] נאמר:

חבל נחלתו

עצמו **שואו דר בתוכו, בעודו דר בו**, ואפילו בא"י כמו במזוזה שאינו חייב בה אלא **בביתו** בעודו דר בו, אבל השוכר בית אף בא"י פטור מן המזוזה מן התורה, ורבנן הוא דגזרו שלא להשכיר לעובד כוכבים מפני שמכניס לתוכו עבודת כוכבים, והשתא דוקא בבתי העשויים לדירה, אבל אינם עשויים לדירה לא גזרו, ולכך התירו להשכיר אורות ואוצרות..."

אמנם בניגוד לר"ן והרשב"א שקבעו שאין עובר בלאו אלא ע"י מעשה ובהכנסה לביתו, לפי התוס' עובר אם נמצאת ע"ז בבית שישראל גר בו, ומשמע שהבית צריך להיות של ישראל (כבמזוזה), ובשכירות גזרו.

וכ"נ מהגהות מימוניות [פ"י א']:

"מה שאנו אין נהרין מלהשכיר, אר"י דמן התורה אין אסור אלא בבית **שישראל עצמו דר שם**, ושם אמר קרא: לא תביא תועבה אל ביתך, כמו גבי מזוזה כדאיתא פרק התכלת, אבל להשכיר להם שאר בתים אין אסור אלא מדרבנן, ורבנן לא גזרו אלא בארץ ישראל אבל בחוזה לארץ לא גזרו".

וכ"כ בסמ"ג [ל"ח מ"ח]:

"לא לבית דירה אמרו מפני שמכניס הגוי ע"ז לתוכו והתורה אמרה לת"ת אל ביתך דאגרא לא קניא, אבל משכיר להם בתים... טעם שאמרנו בחו"ל שמותר להשכיר משום דמן התורה אין אסור אלא בבית שישראל עצמו דר בו דומיא דמזוזה שהיא חובת הדר, ומדברי סופרים אסור בביתו אפילו אינו דר שם וכשמכרה או השכירה לא רצו לגזור (בחו"ל)".

(אמנם שיטתו קשה בהסברת הלאו ע"י פי' הר"י

פרלא לסה"מ ח"ב ל"ח ה').

אמנם ברא"ש משמע שהלאו הוא בהיות ע"ז בקביעות בבית שישראל דר בו אף אם

וכן כתב הרמב"ן בפירושו עה"ת [דברים ז' כ"ה]: "והזהיר עוד ולא תביא תועבה אל ביתך והיית חרם כמוהו, לאסור בהנאה כל עניני ע"ג, היא ומשמשיה ותקרובת שלה והנניין".

וכ"כ הריטב"א: "והנכון דהאי דרשה מדרבנן הוא שאסרו לגוים הכנסת ע"ז בביתו, ואסמכוה אחי קרא, דאלו קרא גופיה לא מיירי אלא באיסור ע"ז והנאתה ושלא יכניסנה לביתו ליהנות ממנה. הלכך בא"י או בסוריא **שנצטוינו לעקור משם עבודה זרה בכל כחנו** — גזרו, אבל לא בחוזה לארץ".

אבל שאר הראשונים הבינו את הלאו כפשוטו להכנסה לביתו. אולם נחלקו ביחס לגדר ביתו ולגדר לא תביא.

כך מסביר הר"ן [על הרי"ף]: "...והיינו טעמא משום דהאי לא תביא תועבה אל ביתך להא מלתא אסמכתא בעלמא היא, דעיקר קרא בישראל **המכניס עבודת כוכבים לביתו הוא**... הלכך בארץ שאנו מצווין לשרש אחר עבודת כוכבים אסרו חכמים שלא להשכיר לבית דירה וכן נמי בסוריא". **מתברר מדבריו שהלאו גופו על ישראל המכניס עבודה זרה לביתו בפעולתו, ואיסור מכירה והשכרה הוא גזרה משום הלאו.**

ואף הרשב"א בתשובה [ח"א קע"ז] **כתב:** "שלא אסרו ואפילו בארץ אלא להשכיר לו ביתו, אבל אם נכנס גוי לביתו של ישראל ועבודה זרה שלו בידו, לא שמענו שיהא חייב ישראל בעל הבית להוציאו, דלא תביא אמרה תורה".

וכע"ז כתב בתוס' [ע"ז כ"א ע"א ד"ה אף ז"ל]:

"אלא הטעם מפרש הר"ר אלחנן מפני שכשאמרה תורה לא תביא תועבה אל ביתך איכא למימר לא אסור אלא בבית הישראל

חבל נחלתו

ד. צדדים להקל

הראשונים התקשו כיצד למעשה השכירו להם בתים בחו"ל, ומספר תשובות בדבר: א. תוס' [ע"ז כ"א ע"א ד"ה אף] רצו לומר עפ"י התוספתא שמתירה להשכיר להם אורוות ואוצרות שמותר להשכיר במקום שאינו מכניס עכו"ם בקביעות. וכ"כ הרא"ש:

"תימה על מה שנהגו האידנא היתר להשכיר בתים לעובדי כוכבים אע"פ שמכניס לתוכו עבודת כוכבים סמוך למיתתו ויש להביא ראיה להתיר מדתניא בתוספתא: כאן וכאן לא ישכיר אדם ביתו לעובדי כוכבים מפני שידוע שמכניסין לתוכו עבודת כוכבים, אבל משכירין להם שדות ואוצרות ופונדקאות אע"פ שמכניס לתוכו עבודת כוכבים.

הלכך נראה לפרש דהא דאסרינן להשכיר לעובדי כוכבים היינו מדרבנן, דפשטא דקרא **קמזהר לישראל גופיה** אלא שחכמים אסרו להשכיר לעובדי כוכבים, דהעובד כוכבים מביא עבודת כוכבים לבית ישראל, הלכך לא אסרו חכמים אלא בית דירה, ובימיהם היו רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהן בקבע תמיד, והתירו בשדות ובאוצרות ופונדקאות אעפ"י שידוע שמכניס לתוכו עבודת כוכבים כיון שאין מכניס בקביעות, והאידנא שאין העובדי כוכבים רגילין להכניס עבודת כוכבים לבתיהם אלא בשעת חולי שרו".

עולה מדבריו שאיסור תורה הוא דוקא כשישראל עצמו מכניס לביתו, וחז"ל גזרו על הכנסת קבע של נכרי והתירו במקום שמכניס עראי. וע"כ בשכירות שאין איסור לא תחנם (בחו"ל), ובמקום שהכנסתו עראי כגון פונדקאות התירו.

אמנם תוס' עצמו דחו פירוש זה. וז"ל: "אכן משם אין ראיה גמורה, כי יש לתלות

אינו שלו מבחינה ממונית וישראל הוא המכניס (ודבריו יובאו להלן). וכע"ז כתב בספר התרומה [סי' קמ"ד]. עולה לפי הבירור עד עתה שלחלק מהראשונים מגורי עכו"ם עם ע"ז שלו בתוך בית ישראל יש בהם איסור דאורייתא, ולחלק מהראשונים איסור דרבנן. (ואף לשיטת הרא"ש כפי שיבואר לקמן).

ג. הפסק להלכה

הטור [יו"ד סי' קנ"א] פסק:

"ולא התירו להשכיר אלא לאוצר או לשאר תשמיש חוץ מלדירה מפני שמכניס לתוכו עבודה זרה, והאידנא נהגו להשכיר אף לדירה כיון שאין נהגין להכניס עבודה זרה בבתיהם".

והב"י הביא דברי תוס' ורא"ש. ובפרישה הביא מהב"י שלדירה אסור להשכיר מכיון שהבית עדיין ברשותו של ישראל עובר בלא תביא תועבה.

הב"ח הביא דברי הראב"ן שנסמך על שני טעמים: א. בית בחו"ל (בניגוד לא"י) אינו מיוחד דוקא לישראל, כיון שנותנים מס לנכרים. ב. סומכים שגויים שבחו"ל לאו עו"ז נינהו ותלינן לקולא שאין מכניסים. ומסיק הראב"ן שברוסיא ויוון אדוקים לע"ז. ומפרשו הב"ח שכיון שאף ברוסיא ויוון נהגו להשכיר הטעם הראשון (שאינן הבית מיוחד לנו) הוא העיקרי.

בשו"ע [קנ"א י'] פסק את לשון הגמרא שהתירו לאוצר ולא לדירה. והרמ"א הוסיף מהטור שנהגו להשכיר כיון שאין מכניסים ע"ז לבתיהם. ומהגר"א משמע דלא פליגי. ובס' שלחן גבוה סי' ל"ג [הו"ד דר"ת סי' כ"ז] כתב ששומר נפשו ירחק מלהשכיר ביתו לעכו"ם.

קיב

חבל נחלתו

טעמא מחלק התוספתא אפילו מדרבנן בין בית דירה לשאינו בית דירה והואיל והוי מדרבנן אפילו היכא דלא דייר ביה — הקילו בחוצה לארץ.

ד. ספר התרומה וכן האור זרוע מביאים הסבר נוסף [סה"ת הל' עכו"ם סי' קמ"ד]: "ושמא הירושלמי שמתיר להשכיר במקום שמותר למכור זהו דוקא בתלמיד חכם שיוודע שאסור להשכיר וגמר ומקני ליה לפירות לעכו"ם לכל זמן השכירות. ובמכר זה דלפירות נפיק מרשותיה ולא אקרי תו ביתו של ישראל וכמ"ד קניין פירות כקניין הגוף דמי, דלמ"ד לאו כקניין הגוף דמי אכתי מיקרי ביתו, כיון דלדידהו עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה ולא לאיש כדמוכח פרק החובל".

אולם סה"ת דוחה משום שפוסקים שקנין פירות לאו כקנין גוף וממילא ישראל המשכיר עובר. (ובא"י לא יועיל טעם זה שאם קנין פירות כקנין הגוף עובר בלא תחנם).

ה. במאירי הוסיף מספר דברים, שכתב: "אף במקום שאמרו... לא לבית דירה אמרו שהרי מכניס לשם ע"ז, והרי זה ביתו שלו, ושכירות לענין איסור אינה קונה, אלא לאוצר ולתבן וכיו"ב, ואח"כ מה שירצה יעשה". יוצא מדבריו שבהבנת הלאו הבין כסמ"ג והגה"מ, ובדבריו צד להחמיר ששכירות לא קניא לענין איסור, וצד להקל שלאחר השכירות יעשה הגוי מה שרוצה. ודבריו לכ' סותרים מיניה וביה שהרי אם יכניס לשם ע"ז ושכירות אינה קונה נמצא שהישראל בעל הבית עובר בלאו מהתורה? וצ"ל שאף לשיטתו או שמהתורה אסור אך בית דירה ולא אוצר או דוקא שמכניס בקביעות וצ"ע. (עוד הוסיף המאירי לחלק בין נכרים עו"ז שבימים קדומים לימינו שלדעתו אינם עו"ז והיינו לשיטתו הידועה ולא הבאנו אותה).

טעם היתר דאורות ואוצרות דשמא לא אסרה התורה אלא בבית העשויה לדירה דכתיב לא תביא תועבה אל ביתך ולשם אפילו דרך עראי אסור, אבל באותם בתים שאינם עשויים לדירה לא אסרה תורה, ולהכי שרי אורות ואוצרות". כלומר לא מטעם ארעי התירו אלא מטעם שאינו בית דירה. ב. רבינו חיים הכהן הוכיח מהירושלמי שהובא לעיל שבח"ל שהותר למכור הותר אף להשכיר, וטעמו [תוס' שם]: "דבחזין לארץ לא מקרי ביתך אלא בארץ". וכוונתו כנראה בגלל שלטון הנכרים.

תוס' עצמם דחו פירוש זה: "כי אין נראה לר"י שיגרע ישראל בחזן לארץ מעובד כוכבים". וקניינו קנין שלם לקרות את הבית על שמו וע"כ עובר בהכנסת נכרי. עוד מקשים בתוס' שמשמע שבית ישראל בח"ל חייב במזוזה. ועוד שהתוספתא כשהקלה במכירת בתים בסוריא וח"ל אסרה שכירות.

אף ששיטתו של ר' חיים הכהן מוקשית, כתב האור זרוע [ע"ז סי' קל"ז]: "מ"מ יש לנו לסמוך על רבינו חיים כהן זצ"ל שהתיר, דהא להדיא משמע להתירא בירושלמי דאע"פ דטעמא דיהיה לא מקרי ביתך לא נהירא כדפרי', מ"מ איזה טעם ופי' שיהיה לירושלמי אנו רואין בפירוש שמתיר היכא שנהגו להשכיר... וכן מסיק להלכה לגבי שכירות בתים בחו"ל.

ג. תוס' מסיק שכאן וכאן שלא ישכיר היינו בא"י ובסוריא, אבל בחו"ל שמותר לשכור מותר אף להשכיר. ועפ"י טעמו של רבנו אלחנן שהובא לעיל וכך מביאו האור זרוע: "דלא תביא תועבה אל ביתך לא הוי מן התורה אלא בית שדר בו הישראל עצמו כדמשמע בהתכלת כמו גבי מזוזה. ומהאי

חבל נחלתו

ו. בכפתור ופרח [פ"י] כתב: "ומסתברא שעכשיו שהארץ בחטאינו היא ביד הישמעאלים, ששוכר אפילו מקום שהוא ראוי לדירה שהרי אינו עובד ע"ז שיכניסנה שם וכמו שקדם. אבל לערלים (=נוצרים) שהם עובדי ע"ז, נראה שאינו יכול להשכיר הרגיל לדירה..."

ז. הכפ"פ [פ"י]: מסיק מבריתא דגיטין: "תניא המוכר ביתו לגוי דמיו אסורין, וגוי שאנס ביתו של ישראל, ואין בעליו יכול להוציא לא בדיני ישראל ולא בדיני אומות העולם מותר ליטול דמיו, וכותב ומעלה בערכאות שלהם מפני שהוא כמציל מידם".

ומסיק שהיינו בא"י ולא גזרו חכמים מפני שאין בני אדם רגילים למכור ביתם. ועפ"ז מסיק שמי שדר בעיר שכולה גויים ומעתיק דירתו וירא שנכרים יחריבו ביתו מותר למכור לנכרים, וכן מי שאנסוהו זוזי ואין לו קונה מישראל. ומביא הכפ"פ דוגמאות לכך שהותר משום אונס לחוס עליהם, ולתת מתנת חנם ולתת להם חן והכל משום אונס. משמע שאיסור לא תחנם אינו עומד במקום אונס. ומסיק: "א"כ מצאנו שיהיה מותר לישראל למכור בא"י קרקעו לגוי עפ"י אחד מהדרכים שבארנו או כיוצא בהם, שמיני האונסים שונים הם. ויהיה פירוש הירושלמי שנהגו למכור כשיש לו אונס וגמדין [בבלי] שלא במקום אונס ולא פליגי". ומביא עוד מהעיטור שמפרש בירושלמי להקל במכירה

אפילו בסתם ולא באונס.

אבל בפאת השלחן [פ"א סי"ט ובית ישראל סי' מ] חלק על הכפתור ופרח להתיר מכירה ושכירות מחמת אונס ומסביר:

"ועיקר הוכחתו מירושלמי זה דהתיר למכור לעכו"ם דלא לפלוג על גמ' שלנו. דאין ראייה כלל דירושלמי מרווח כמו התוספתא דבחו"ל מיירי דמותו למכור כו' וכמ"ש התוס' ור"ח כהן, אבל בא"י אסור דהא אסור בידיים למכרם ולהשכירם..."

ואף לדברי בעל העיטור הסביר בחו"ל. אבל מסכים פאת השלחן לדברי הכפ"פ בענין מכירה לישמעאלים שאינם עו"ז ואוסר למכור לאלה ולא לה משום לא תחנם.

מסקנה

כאשר הקדמנו, ההיתר דחוק ביותר. ובכ"ז בגלל הלחץ והאונס נראים לענ"ד כמה דרכים להתיר:

- הדרך היותר פשוטה היא להשכיר לו מחסן, ובמיוחד עפ"י דברי המאירי, והנכרי יעשה מה שירצה.
- הציע הגרא"א שפירא שליט"א לדייר את הנכרי בבית חברה משכנת כגון 'עמידר' ואז אין משכיר ברור.
- ישכירו את החדר שהעו"ז גר בו לישמעאלי, והעו"ז יגור בו ללא שכירות אלא כחלק מתנאי העבודה.

סימן כח

ייסוף ופיחות מטבע בהלוואות

הדברה על דעת שישלם לו מחירם תוך שבוע, למחרת היה פיחות של המטבע

שאלה

חקלאי לוח משכן כמה שקים של חומרי

קיד